



CUPRINS

<i>Deșteaptă-te, române!</i>	3	Capitolul V. LUMEA ROMANĂ	59
Ghid de utilizare a manualului	5	Fondarea Romei: istorie și legendă	60
Competențe generale și specifice	6	Statul roman	62
Capitolul I. ALFABETUL ISTORIEI –		Viața cotidiană în lumea romană	64
RECONSTITUIREA TRECUTULUI	7	Studiu de caz: Orașul și monumentele publice	66
Izvoare istorice	8	Studiu de caz: Colosseum și gladiatorii	67
Perceperea timpului și a spațiului	10	Studiu de caz: Pompei	68
EVALUARE.....	12	Studiu de caz: Armata romană	69
Capitolul II. PREISTORIA	13	Studiu de caz: Zeii romanilor. Templele	70
Primii oameni	14	Studiu de caz: Creștinismul	71
Revoluția neolitică	16	Romanizarea	72
Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe		EVALUARE	74
asupra vieții oamenilor	18	Capitolul VI. GETO-DACII	75
EVALUARE.....	20	Geții și dacii: rânduiești, obiceiuri, credințe	76
Capitolul III. ORIENTUL ANTIC	21	Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane	78
Mediul natural și viața cotidiană	22	EVALUARE	80
Studiu de caz: Orașul-stat Babilon	24	Recapitulare.....	81
Studiu de caz: Temple și piramide	25	Capitolul VII. CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ	83
Popoare și civilizații pe harta Orientului antic	26	Apariția islamului. Credința musulmană	84
Studiu de caz: Chinezii	28	Expansiunea militară și culturală a islamului	86
Studiu de caz: Evreii	29	EVALUARE.....	88
Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet	30	Capitolul VIII. EUROPA MEDIEVALĂ	89
Studiu de caz: Epopeea lui Ghilgames	32	Formarea popoarelor europene	90
Studiu de caz: Codul lui Hammurabi	33	Etnogeneza românească	92
EVALUARE	34	Europa creștină în mileniul I	94
Recapitulare.....	35	Studiu de caz:	
Capitolul IV. CIVILIZAȚIA GREACĂ		Creștinarea francilor. Carol cel Mare	96
ȘI SINTEZA ELENISTICĂ	37	Studiu de caz: Imperiul Bizantin	97
Mediul natural și ocupațiile grecilor.....	38	Viața cotidiană în Evul Mediu	98
Studiu de caz: Ceramica între utilitate și artă.....	39	Studiu de caz: Domeniul feudal	100
Adevăr și legendă	40	Studiu de caz:	
Polisul, organizare internă: Atena și Sparta.....	42	Orașul medieval – spațiu al libertății	101
Procesul de colonizare	44	Studiu de caz: Cavalerism și onoare	102
Studiu de caz: Histria, Tomis, Callatis	46	Studiu de caz: Cruciadele	103
Războaiele grecilor	48	Statele medievale	104
Studiu de caz: Bătălia de la Maraton	49	Studiu de caz: Catedrale și universități	106
Alexandru Macedon și civilizația elenistică	50	Studiu de caz: Lumea românească	
Frumos și cunoaștere în lumea greacă	52	și statele medievale în secolele XIV-XV	107
Studiu de caz: Acropola ateniană	54	Studiu de caz:	
Studiu de caz: Moștenirea lumii grecești	56	Diversitate culturală	
Studiu de caz: Jocurile Olimpice în Antichitate	57	în lumea românească	109
EVALUARE	58	EVALUARE	110
		Recapitulare	111

GHID DE UTILIZARE A MANUALULUI

MANUALUL CUPRINDE
varianta tipărită varianta digitală



Simboluri folosite
în varianta digitală



Rezolvă



Privește



Vizionează

Manualul este structurat în unități de învățare, care cuprind:

LECȚIE

Titlul lecției →

Dicționar →

Textul lecției →

Axă cronologică →

→ Citiți și rezolvați

→ Exersați și aplicați

→ Rețineți

→ Scurtă biografie

STUDIU DE CAZ



RECAPITULARE



EVALUARE



Competențe generale și specifice

1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu

- 1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice

2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice

- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
- 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
- 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite

3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socioculturale

- 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
- 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice

4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente

- 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării.





CAPITOLUL I ALFABETUL ISTORIEI – RECONSTITUIREA TRECUTULUI



- Izvoare istorice
- Perceperea timpului și a spațiului
EVALUARE





AB DICȚIONAR

- **arheologie** – știință care studiază felul de viață și cultura popoarelor vechi, cu ajutorul obiectelor de tot felul (monumente, monede, ceramică etc.) descoperite prin săpături.
- **izvor istoric** – document scris sau obiect cu ajutorul căruia poate fi reconstituită imaginea unei societăți.
- **societate** – totalitatea oamenilor care trăiesc împreună, având între ei anumite relații.
- **știință** – ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu.



Șantier arheologic

Izvoare istorice

„După priveliștile lumii, după minunile naturii, nimic nu este mai interesant, mai măret, mai vrednic de luarea noastră aminte decât Istoria.”

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Ce este istoria? Știință și poveste. Știință care studiază evoluția societății umane din cele mai vechi timpuri până astăzi sub aspectele sale politice (conducerea țărilor), economice (ocupațiile oamenilor), sociale (relațiile care se stabilesc între oameni), dar și culturale: artă, știință și religie.

Poveste, poveste despre oameni. Domeniu complex al cunoașterii, Istoria-poveste este cea mai fascinantă călătorie în timp pe care o poate realiza omul. Începuturile ei le datorăm lui Herodot din Halicarnas, „părintele” acestei științe. Opera sa, *Istoria*, a fost considerată cel mai amplu proiect de documentare realizat până la aceea vreme.

IZVOARELE ISTORICE sunt acele mărturii pe baza cărora putem să descoperim cum au trăit oamenii în trecut. Ele se împart în două mari categorii: izvoare istorice nescrise și izvoare istorice scrise. Sunt considerate izvoare nescrise uneltele, armele, podoabele, locuințele, mormintele etc. Acestea sunt scoase la lumină și studiate de către arheologi. Din categoria izvoarelor scrise fac parte hărțile, monedele, cărțile, documentele, inscripțiile etc. Izvoarele scrise au apărut odată cu inventarea scrierii. Izvoarele istorice sunt restaurate, conservate și expuse în laboratoare, muzee și biblioteci.

Pentru reconstituirea trecutului, istoria se folosește de științe auxiliare (ajutătoare) precum arheologia, cartografia (disciplina care studiază hărțile), epigrafia (disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea și cu interpretarea inscripțiilor vechi, făcute de obicei pe piatră, metal, lemn), numismatica etc.

Izvoarele istorice mai sunt denumite și **surse istorice**. Și acestea pot fi scrise sau nescrise, primare sau secundare.

Sursele istorice primare sunt acele mărturii apropiate de faptul, evenimentul despre care se vorbește și pe care îl descriu în mod direct, de la „fața locului”.

Sursele istorice secundare sunt acele texte care colectează și sintetizează informații din alte surse. Prin urmare, ele prezintă opinii ale unor persoane ce nu au participat la evenimentul despre care relatează. Toate aceste mărturii ne permit să refacem imaginea trecutului și să ne bucurăm de comorile pe care ni le oferă acesta.

REȚINEȚI

- Istoria este știința care studiază evoluția societății omenеști.
- Istoria poate fi cunoscută prin intermediul izvoarelor sau surselor istorice.
- Cele mai vechi izvoare istorice scrise au apărut în urmă cu 5 000 de ani, odată cu inventarea scrierii.
- Herodot din Halicarnas este considerat „părintele istoriei”, știință patronată de muza Clio.
- Pentru reconstituirea trecutului, istoria folosește discipline auxiliare precum arheologia, cartografia, numismatica sau epigrafia.
- Sursele istorice pot fi primare sau secundare.

IZVOARE ISTORICE



EXERSAȚI ȘI APLICAȚI



1. Numismatica este disciplina auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul monedelor și medaliilor vechi. „Citiți” informațiile pe care vi le oferă moneda din imagine.

2. Sunteți arheolog. La sfârșitul unei zile pe șantierul arheologic trebuie să realizați raportul activităților desfășurate. Ce activități veți trece în acest raport?

3. Vizitați muzeul din localitate. Realizați o scurtă descriere a exponatelor văzute. Care v-a plăcut cel mai mult? Motivați-vă răspunsul.



CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Istoria este știința care studiază evoluția societății omenеști din trecut până în prezent. Obiectul istoriei nu se limitează doar la evenimentele politice, cum ar fi de exemplu bătăliile sau faptele conducătorilor. El cuprinde și aspectele economice, sociale și culturale (uneltele, ocupațiile și organizarea oamenilor, creațiile artistice și credințele religioase, viața de zi cu zi etc.). Istoria este o relatare, o construcție a unei imagini a trecutului făcută de oameni (istorici) care încearcă să descrie, să explice sau să facă înțelese timpurile care s-au scurs.”

Ph. Aries, *Timpul istoriei*

1. Numiți știința care studiază evoluția societății omenеști.

2. Descrieți obiectul științei menționate.

3. Precizați ocupația oamenilor care construiesc imaginea trecutului.



Harta lumii (1689)



AB DICȚIONAR

- **calendar** – sistem de împărțire a timpului în ani, luni și zile, bazat pe fenomene astronomice periodice.
- **cronologie** – știința auxiliară a istoriei care are ca obiect stabilirea epocilor și a datelor; succesiune în timp a evenimentelor istorice.
- **epocă istorică** – perioadă de timp din istorie marcată prin anumite evenimente importante.

Perceperea timpului și a spațiului

Viața oamenilor se desfășoară pe două coordonate: timp și spațiu. Ieri, azi, mâine. Trecut, prezent și viitor. Pe scurt, timp. Istoria studiază trecutul și trasează direcțiile viitorului. Orice eveniment istoric petrecut în trecut va avea un efect în viitor. Este ceea ce istoricii numesc relație de cauzalitate.

Omul trăiește într-un anumit teritoriu, într-un anumit loc, pe care prezența sa îl transformă într-un spațiu istoric: sat, oraș, regiune, țară, continent. La rândul său, spațiul va influența evoluția societății umane. Cele două dimensiuni ale existenței umane, timpul și spațiul, sunt studiate de disciplinele auxiliare ale istoriei, cronologia și geografia istorică.

CRONOLOGIA. INSTRUMENTE DE MĂSURARE A TIMPULUI

Timpul este împărțit în unități de timp istoric: an, deceniu, secol sau veac, mileniu, epocă, eră.

1 an = 365 sau 366 de zile.

1 deceniu = 10 ani.

1 secol = 10 decenii = 100 de ani.

1 mileniu = 10 secole = 100 decenii = 1 000 de ani.

Prima jumătate a unui secol = primii 50 de ani: 1-50.

A doua jumătate a unui secol = ultimii 50 de ani: 51-100.

Timpul este măsurat cu ajutorul instrumentelor construite în acest scop: clepsidră, ceas solar, cronometru, calendar.

Măsurarea timpului s-a realizat în mod diferit, pe baza unor calendare solare (care se bazează pe rotația Pământului în jurul Soarelui) sau a unor calendare lunare (care se bazează pe rotația Lunii în jurul Pământului).

PERIODIZAREA

Pentru a fi mai ușor înțeleasă, istoricii au împărțit evoluția societății în etape mai mari de timp, numite epoci istorice: Preistoria, Antichitatea,



Clepsidră cu apă

753 î.H. Întemeierea Romei
776 î.H. Primele Jocuri Olimpice
1 Nașterea lui Iisus Hristos
622 d.H. Începutul erei islamice



Evul Mediu, Epoca modernă, Epoca contemporană. Deși prezintă elemente comune, durata lor nu este aceeași în diferitele părți ale lumii.

Perioada care începe cu data unui anumit eveniment sau fapt, real sau legendar, de la care se pornește număratoarea anilor, se numește eră istorică. Astfel, pentru creștini, nașterea lui Iisus Hristos, anul 1, este considerată începutul erei creștine. Evreii numără anii de la crearea de către Dumnezeu a primului om, Adam, în 3761 î.H. Grecii își datau evenimentele de la primele Jocuri Olimpice (anul 776 î.H.), romanii de la întemeierea Romei (anul 753 î.H.), iar arabii din 622, când a avut loc plecarea Profetului Mahomed de la Mecca la Medina. Cronicarii români au folosit numerotarea anilor de la facerea lumii, considerând că aceasta a avut loc cu 5508 înainte de nașterea lui Iisus Hristos.

SPAȚIUL ISTORIC

Poate fi definit ca întinderea de pământ pe care omul a cunoscut-o și a luat-o în stăpânire de-a lungul timpului. În acest teritoriu (continent, țară, regiune) pe care îl denumim spațiu istoric s-au desfășurat evenimente, fapte, procese istorice legate de viața oamenilor. Spațiul istoric poate fi definit prin mediul natural – forme de relief, ape, climă etc.

REȚINEȚI

- Istoria se desfășoară în timp și în spațiu.
- Timpul în istorie este studiat de cronologie.
- Unitățile de timp istoric sunt anul, deceniul, secolul sau veacul, mileniul, epoca, era.
- Ceasul și calendarul sunt instrumente de măsurare a timpului.
- Creștinii își socotesc anii de la anul 1, momentul nașterii lui Iisus Hristos.
- Epocile istorice nu au aceeași durată în toate zonele lumii.
- Spațiul istoric desemnează o zonă geografică în care s-a desfășurat la un moment dat un eveniment istoric.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Explicați semnificația culorilor hărții.
2. Localizați pe hartă punctele cardinale.
3. Menționați continentele și oceanele Terrei.
4. Precizați elementele de relief care caracterizează spațiul românesc.
5. Descrieți elementele de relief ale așezării în care locuiți.



Planiglobul



CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Observând cele 36 de constelații..., egiptenii au stabilit, pe baza poziției și apariției lor de câte 10 zile, un ciclu de 360 de zile. Din anul 2776 î.H. a fost întocmit un calendar, la început lunar, în funcție de fazele Lunii; acesta a fost corectat apoi luându-se ca punct de reper apariția la orizont a stelei Sirius alături de Soare – ceea ce a dus la seria de 365 de zile. Anul era împărțit în trei anotimpuri agricole («revărsarea», «acoperirea», «anotimpul uscat») și în 12 luni de câte 30 de zile... Pentru măsurarea timpului egiptenii se serveau de calendare solare și de clepsidre...”

Ovidiu Drimba,
Istoria culturii și civilizației

1. Precizați anul în care egiptenii au realizat primul calendar.
2. Numiți anotimpurile în care era împărțit anul egiptean.
3. Menționați câte luni avea anul egiptean.
4. Indicați ce instrumente de măsurare a timpului foloseau egiptenii.



EVALUARE CAPITOLUL I

1. Copiați textul și completați spațiile libere cu noțiunile corespunzătoare:

Istoria este care studiază evoluția omenesci din cele mai vechi timpuri până astăzi sub toate aspectele sale, (legate de apariția, organizarea și conducerea statelor și a relațiilor dintre ele), economice (.....), sociale, (scriere, artă, știință, religie). Ea poate fi cunoscută cu ajutorul

(*izvoare istorice, societate, politice, ocupații, știința, culturale*)

2. Stabiliți legăturile corecte între elementele din cele două coloane:

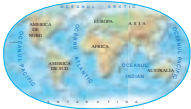
1. Știință	a. totalitatea oamenilor care trăiesc împreună, având între ei anumite relații.
2. Societate	b. știință care studiază felul de viață și cultura popoarelor vechi, pe baza obiectelor pe care le descoperă prin săpături.
3. Izvor istoric	c. știința auxiliară a istoriei care are ca obiect studierea datării evenimentelor, documentelor sau a altor izvoare istorice.
4. Arheologie	d. perioadă de timp din istorie, marcat prin anumite evenimente importante.
5. Cronologie	e. ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu.
6. Epocă istorică	f. orice document scris sau obiect cu ajutorul căruia poate fi reconstituită imaginea unei societăți.

3. Sunteți custodele unui muzeu. Indicați obiectele necesare realizării unei expoziții cu tema: „Reconstituirea trecutului”.

4. Realizați o prezentare grafică/multimedia a expoziției imaginate de voi.

5. Realizați o friză cronologică a celor mai importante evenimente din familia voastră.

6. Copiați în caiete și completați tabelul după model:

Noțiuni istorice	Definiție	Imagine/Desen
Izvoare cartografice	Planiglob	
Izvoare epigrafice		
Izvoare literare		
Izvoare numismatice		

7. Menționați secolul și mileniul pentru următorii ani: 753 î.H., 100, 313, 901, 1054, 1453, 1848, 2017.

8. Construiți o axă cronologică folosind anii precizați în exercițiul 7.



ISTORIA ALTFEL

• *Historia magistra vitae (est)* este o expresie latină, care sugerează că „istoria este învățătorul vieții”. Studiul trecutului ar trebui să servească drept lecție pentru viitor, pentru a se evita greșelile.

• Cuvântul „muzeu” provine din limba greacă; *mouseion* înseamnă un loc sau un templu dedicat muzelor, divinități care patronau artele în Grecia antică.

• Astăzi muzeele pot fi vizitate și de la distanță. Google Art Project este un website ce permite turul virtual al celor mai interesante muzee din lume.

• Primii oameni care au început să măsoare timpul împărțindu-l în unități mai mici din zi au fost egiptenii. Tot ei sunt cei care au realizat și primele ceasuri solare. Pe sol sau pe orice suprafață plană se trasa un cerc, iar în centrul lui se înfigea un stâlp; mișcarea umbrei aruncate de soare indica trecerea timpului.

• În zilele noastre, ceasurile atomice au o precizie atât de mare, încât nu trebuie potrivite decât o dată la câteva... sute de ani, fiindcă înregistrează decalaje de doar 2-3 secunde.





CAPITOLUL II PREISTORIA



• Primii oameni

Revoluția neolitică

• Inventarea metalurgiei –
tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor

EVALUARE





AB DICȚIONAR

- **habitat** – teritoriu locuit de om.
- **hominid** – familie din ordinul primatelor din care fac parte oamenii și strămoșii lor.
- **omnivor** – care mănâncă atât fructe și legume, cât și carne.
- **paleolitic** – epoca veche a pietrei.
- **preistorie** – istoria omului anterioară folosirii scrierii.



Unelte și vârfuri de săgeți



Figurină de piatră din paleolitic



Bizon, peștera Altamira (Spania)

Primii oameni

Oamenii de știință sunt de părere că primii hominizi au apărut în urmă cu 5 milioane de ani, în preistorie. Cea dintâi epocă a acestei perioade se numește paleolitic și se întinde de la apariția omului până la inventarea scrierii. Primii strămoși ai omului au trăit în Africa de est și erau bipezi. Acum circa 5 milioane de ani, dintre acești hominizi au evoluat australopitecii, care se hrăneau cu fructe, semințe și legume, dar și carne. Erau culegători, vânători și pescari.

Primii hominizi considerați oameni au fost cei numiți *Homo habilis* (omul îndemânat) și *Homo erectus* (omul în poziție dreaptă) și au trăit în Africa în urmă cu 2 milioane de ani. Ei știau să confecționeze unelte prin lovirea unei pietre de alta, obținând astfel muchii ascuțite. Aveau un limbaj primitiv, erau vânători și culegători și locuiau în adăposturi improvizate.

Cei dintâi oameni care au părăsit Africa au fost cei din specia *Homo erectus*. Au ajuns în Asia și în Europa (acum 800 000 de ani). Pentru a supraviețui în regiunile nordice, cu o climă rece, acești oameni – care în Europa se numeau neandertalieni – au învățat să facă focul și să poarte îmbrăcăminte pentru a se apăra de frig. Erau vânători, culegători și trăiau în peșteri.

Homo sapiens (omul înțelept) a apărut în Africa acum aproximativ 200 000 de ani. El este strămoșul direct al omului modern, *Homo sapiens sapiens*. El s-a răspândit pe continentele Asia și America și a ajuns în Europa acum 40 000 de ani, în paleoliticul superior. Uneltele și armele sale, confecționate din piatră, os, corn sau fildeș, devin mai perfecționate, multiplicând forța umană și atrăgând după sine o vânătoare mai eficientă.

Tot acum apare arta. Oamenii încep să împodobească pereții peșterilor cu picturi ale unor animale vâdate (grotele Lascaux, în Franța, sau Altamira, în Spania, iar în România Peștera Cuciulat) și realizează figurine din lut, piatră sau fildeș. Dezvoltarea unor unelte complexe, specializarea activității, inventarea artei au dus la apariția vorbirii articulate. Grupurile de oameni încep să trăiască în așezări, își îngroapă morții. Mormintele erau decorate cu ornamente din os sau cochilii. Sunt ridicate primele dolmene, monumente funerare alcătuite din pietre mari. Printr-o evoluție continuă, omul a început să folosească mersul biped, limbajul articulat și a creat opere de artă.

<i>Australopithecus</i>	<i>Homo habilis</i>	<i>Homo erectus</i>	<i>Homo sapiens</i>	<i>Homo sapiens</i> în Europa
5 milioane î.H.	2,5 milioane î.H.	2 milioane î.H.	200 000 î.H.	40 000 î.H.



CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Înfățișarea și felul de gândire a oamenilor corespund în cele mai multe cazuri naturii ținutului.”

Hipocrate,
Despre aer, apă și locuri

„Întreaga zonă est-africană este presărată cu așezări de *Homo erectus*. Aceștia își construiesc colibe și sunt omnivori. Vor lăsa urme de oase în habitat, alături de unelte cioplite pentru uciderea animalelor.”

Maurice Taieb,
Pe meleagurile primilor oameni

1. Identificați două elemente caracteristice omului influențate de natură.

2. Explicați relația dintre factorii naturali și istoria omului.

3. Menționați două activități desfășurate de *Homo erectus*.

4. Observați cum s-a mărit progresiv creierul speciei Homo.



Pictură din peștera Lascaux (Franța)

REȚINEȚI

- Primii hominizi au apărut în urmă cu 5 milioane de ani, în preistorie.
- Cea mai veche specie cu adevărat umană a fost *Homo habilis*.
- Primii oameni care au părăsit Africa au fost *Homo erectus*.
- *Homo sapiens*, organizat în cete, vânează cu sulița, folosește focul, își îngroapă morții. Apar sculptura, pictura rupestră și podoabele.
- Printr-o evoluție continuă, omul a început să folosească mersul biped, limbajul articulat și a creat opere de artă.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

Pe baza informațiilor din textul lecției și a imaginilor, răspundeți la următoarele cerințe:

1. Precizați două animale pe care le recunoașteți în picturile rupestre.
2. Descrieți în 10 rânduri o zi din viața lui *Homo sapiens*.
3. Trasați, cu ajutorul hărții, drumul urmat de primii oameni.



Răspândirea primilor oameni pe glob

Specia

Australopithecus

Homo habilis

Homo erectus

Homo sapiens

Homo sapiens sapiens



AB DICȚIONAR

- **neolitic** – epoca nouă a pietrei sau epoca pietrei șlefuite.
- **necropolă** – cimitir.
- **structură socială** – mod de organizare ierarhică a societății.



Gânditorul și Femeie șezând,
Cultura Hamangia



Oamenii cunoșteau roata (car,
Standardul din Ur, 2500 î.H.).

Revoluția neolitică

Neoliticul a fost o perioadă de mari schimbări. Oamenii, până acum culegători, pescari și vânători, devin producători de hrană, prin practicarea cultivării pământului, domesticirii și creșterii animalelor. Comunitățile produc acum și pentru schimb.

Apariția așezărilor stabile, situate pe terasele râurilor sau pe înălțimi, a mormintelor, a unor locuri de cult modifică fundamental comunitățile umane.

Se produce acum o specializare a oamenilor: agricultori, crescători de animale, făuritori de unelte, constructori de case și canale, țesători, olari și fierari, dar și războinici.

Activitățile casnice erau desfășurate de femei, care pregăteau mâncarea și aveau grijă de casă și de copii. Femeile torc și țes pentru nevoile casei și confecționează îmbrăcăminte pentru toți membrii familiei. Apare și se dezvoltă olăritul. Olarii făceau vase necesare depozitării surplusului de recoltă și vase în care se gătea mâncarea, ceea ce a contribuit la îmbunătățirea stării de sănătate a oamenilor.

Plantele au fost cultivate pentru prima dată către 9000 î.H. Au apărut culturile esențiale: grâul și orzul în Orientul Apropiat, orezul în China, porumbul în America Centrală și cartoful în America de Sud. Cultivarea cerealelor, domesticirea animalelor (câinele a fost primul animal domesticit, apoi oaia, capra, vaca, măgarul, porcul), războiul de țesut, precum și olăritul au apărut mai întâi în Orientul Apropiat.

Agricultura s-a răspândit spre sudul Europei către anul 6000 î.H. și spre nordul Europei către 4000 î.H. În Orient se construiesc primele orașe ca efect al modului de viață sedentar și al stabilității economice legate de dezvoltarea agriculturii și de sursele sigure de hrană.

Creșterea populației, condițiile de viață mai bune, așezările fortificate, cu un număr mai mare de locuințe, sporirea și diversificarea uneltelor și armelor realizate din piatră șlefuită sau os fac ca diferențierile sociale să se accentueze și să apară în cadrul comunităților structuri sociale ierarhizate, complexe, care aveau în fruntea lor șefi politici, militari și religioși.

Religia a jucat în această perioadă un rol deosebit. Cultul fertilității a fost predominant, dovadă numeroasele reprezentări feminine din piatră, lut sau os.

Transformările au fost atât de radicale, încât istoricii le denumesc „revoluția neolitică”.



CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Comunitățile neolitice, pornite în căutare de noi terenuri agricole, ca urmare a suprapopulării relative și a secătuirii solurilor din regiunile de origine (datorită modului primitiv de prelucrare a pământului, pe suprafețe mici și prin utilizarea doar a unei pelicule subțiri de la suprafața solului, în sistemul „grădinăritului”)... își adaptau cunoștințele agricole la condițiile locale, ceea ce... constituie cauza principală pentru care nu s-a format o singură cultură neolitică veche, ci numeroase culturi.”

Nicolae Ursulescu,
Neoliticul și eneoliticul României

1. Identificați două motive ale răspândirii oamenilor în neolitic.
2. Precizați două cauze ale secătuirii solurilor în neolitic.
3. Menționați o consecință a înmulțirii comunităților neolitice.



Domesticirea animalelor în Egipt

REȚINEȚI

- Oamenii devin producători de hrană, prin cultivarea pământului, domesticirea și creșterea animalelor.
- Comunitățile umane produc acum pentru schimb.
- Se diversifică obiectele realizate din piatră șlefuită sau os.
- În cadrul comunităților apar structuri sociale ierarhizate.
- Transformările au fost atât de radicale, încât istoricii le denumesc „revoluția neolitică”.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Indicați, cu ajutorul hărții, principalele culturi neolitice de pe teritoriul României.
2. Menționați o cultură neolitică apropiată zonei în care locuiți.
3. Numiți două elemente care pot fi considerate relevante pentru expresia „revoluție neolitică”.



Venus
de la Vidra



Cultura Tisa



Cultura
Vădastra



Descoperiri din neolitic pe teritoriul României

Vase din neolitic descoperite
pe teritoriul României



AB DICȚIONAR

- **cult solar** – omagiu adus divinității soarelui.
- **metalurgie** – tehnica extragerii și prelucrării metalelor.
- **mitologie** – totalitatea miturilor create de un popor.
- **politeism** – religie cu mai mulți zei.

Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor

În mileniul al IV-lea î.H., începuturile prelucrării metalelor – aur, argint, plumb – înseamnă și primele încercări de modelare a cuprului, cum o arată cuptoarele descoperite în Anatolia și Caucaz. Prin tehnica topirii și turnării aramei în tipare au fost realizate podoabe, arme și unelte. Apoi s-a ajuns să se combine arama cu cositorul și să se obțină un aliaj mai tare, bronzul. Inventarea metalurgiei în epoca bronzului a reprezentat începutul unor profunde schimbări în societate. Ea corespunde diferențierii treptate a unor meșteșugari specializați. Fierul era cunoscut mai de mult, dar folosirea acestuia a depășit-o pe cea a bronzului abia către 1200 î.H. Marea abundență a minereului de fier a făcut ca acest metal să fie mult mai ieftin decât bronzul și a fost adoptat pe scară largă. Zăcămintul de fier era extras din mine. Apoi ajungea în cuptoarele de topit. Reducerea minereului se făcea la locul extracției și metalul era pus în circulație sub formă de bare sau lingouri, apoi trecea ca materie primă la un atelier de fierărie; aici era prefăcut de făurari în unelte și arme felurite. Acestea erau modelate cu ciocanul sau turnate în formă.



Coiful celtic din fier de la Ciumești datează din secolul IV î.H. Lângă acest coif au mai fost descoperite o cămașă de zale din fier, obiecte din bronz, un inel, două brățări și mai multe vase de lut. Se pare că războinicul care l-a purtat era o persoană importantă. Originalul se află la Muzeul Național de Istorie din București.

Fierul a revoluționat lumea și a dus la dezvoltarea primei industrii: mineritul. Din fier se puteau realiza obiecte mult mai complexe, mai rezistente și mai eficiente. Popoarele care prelucrau fierul au devenit puternice. Plugul din fier era folosit la aratul ogoarelor, iar cu armele din fier se câștigau războaiele. Descoperirea fierului a adus mari schimbări: renunțarea la unelte și armele de piatră, generalizarea roții olarului, dezvoltarea aristocrației și a statului. Fierul a creat o întreagă mitologie – grecii aveau un zeu fierar, Hefaistos –, a modificat practicile agricole, credințele religioase și stilurile artistice.

Descoperirea procedeelelor de prelucrare a metalelor și utilizarea acestora pentru realizarea unei game variate de unelte și arme au avut ca rezultat dezvoltarea societăților antice și au permis creșterea eficienței economice și a numărului de locuitori. Fierul a generat putere economică și politică și a determinat hotărâtor viața comunităților umane.



Oglindă de bronz (Egipt)





CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Adevărata vârstă a fierului în Dacia începe din anul 700 î.H., numită Hallstatt (prima epocă a fierului), întrucât tehnica extragerii fierului suportă influența sciților, dar aceștia găsesc în Dacia o puternică civilizație locală, care luase din plin drumul spre formele fierului occidental.”

Vasile Pârvan, *Getica*

B. „La începutul secolului al III-lea intervine în Transilvania un factor extern care grăbește dezvoltarea firească a societății autohtone. Acest factor îl constituie celții. Din a doua perioadă a epocii fierului, La Tène, datează o mulțime de arme, unelte, scule, podoa-be și alte obiecte din fier, care s-au descoperit pe teritoriul Daciei.”

Constantin Daicoviciu, *Dacii*

1. Explicați relația dintre factorii externi și dezvoltarea epocii fierului în Dacia.

2. Menționați din surse cele două perioade ale epocii fierului.

3. Numiți tipurile de obiecte din fier descoperite pe teritoriul României.



Hefaiostos

În mitologia greacă, era zeul focului, al metalelor și al metalurgiei, protectorul meșteșugarilor. Era un meșter neîntrecut, creator al unor obiecte minunate.

Romanii îl numeau Vulcan.



Obiecte din bronz

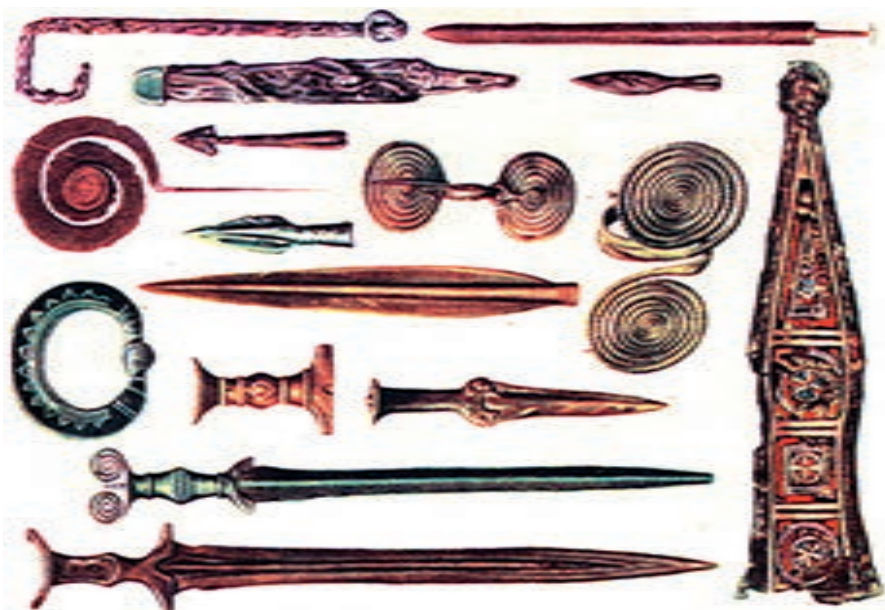
REȚINEȚI

- Extragerea și prelucrarea metalelor coincid cu anumite schimbări în cadrul societății, cum ar fi noi practici agricole, credințe religioase sau noi stiluri artistice.
- Descoperirea procedeele de prelucrare a metalelor și apoi utilizarea acestora pentru realizarea unei game variate de unelte și arme au avut ca rezultat dezvoltarea societăților antice și au permis creșterea eficienței economice și a numărului de locuitori.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Precizați, cu ajutorul imaginilor din această pagină, principalele unelte și arme din bronz și fier.

2. Realizați un afiș care să cuprindă cele mai importante consecințe ale folosirii metalelor în viața oamenilor.



Arme și unelte din bronz și fier descoperite pe teritoriul României

EVALUARE CAPITOLUL II

1. Copiați textul și completați spațiile libere cu noțiunile corespunzătoare:

Cea mai veche specie cu adevărat umană care măsoară cca 1,20 metri, avea un creier mic, rostea sunete și se crede că a făurit primele, fiind vânător și având limbaj evoluat, era Primii oameni care au părăsit Africa au fost cei din specia Primul animal domesticat a fost În Orient, agricultura se practica având un sistem de

(*unelte și arme, Homo erectus, Homo habilis, câine, irigații*)

2. Completați în tabelul de mai jos asemănările și deosebirile dintre *Homo habilis*, *Homo erectus* și *Homo sapiens*:

	<i>Homo habilis</i>	<i>Homo erectus</i>	<i>Homo sapiens</i>
Asemănări			
Deosebiri			

3. Elaborați un text istoric folosind termenii: *sedentarizare, roata olarului, așezare, unelte, oraș, ceramică, zeu, metalurgie, bijuterii, meșteșugari*.

4. Realizați un proiect cu titlul „Apariția și evoluția omului pe glob”, după următorul plan:

- Indicați principalele specii de hominizi.
- Enumerați progresele îndeplinite de fiecare specie de hominizi.
- Comparați modul în care evoluează poziția corpului, realizarea de unelte, modul de locuire la *Homo habilis*, *Homo erectus* și *Homo sapiens*.
- Realizați un poster cu modul în care s-a format omul, folosind și materiale media.
- Urmăriți pe harta de la pagina 15 modul în care s-a răspândit specia *Homo sapiens* în lumea întreagă. Observați traseul spre Europa în căutarea unor condiții mai bune de trai.
- Plasați perioadele de evoluție a omului pe o axă cronologică folosind și imagini pentru fiecare hominid.

5. Scrieți un text de 15 rânduri cu titlul „Viața omului în neolitic” folosind resursele multimedia și cunoștințele învățate.

6. Vizitați cu clasa muzeul de istorie din apropierea localității și realizați apoi o expoziție cu tema „Rolul epocii metalelor în istorie”, integrând date și fotografii culese în timpul deplasării.

7. Realizați o expoziție cu titlul „Neoliticul în România”, accesând informații oferite de internet.

ISTORIA ALTFEL

• În 1974, descoperirea scheletului unei femei din specia *Australopithecus*, cu o înălțime de 1,09 m, în regiunea Afar din nord-estul Etiopiei, a provocat senzație. Ea fost botezată „Lucy”, după piesa formației Beatles pe care o ascultau cercetătorii în tabără. Are conformația anatomică necesară mersului biped, iar oasele și dinții ei au oferit informații prețioase despre viața pe care o ducea.



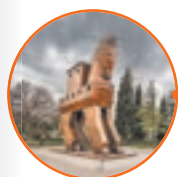
Lucy, din specia *Australopithecus*

• În 1859 a apărut *Originea speciilor*, cartea fondatorului teoriei evoluționiste, Charles Darwin. Teoria sa a stârnit în epocă un adevărat scandal. Acesta a observat că toate speciile au evoluat de-a lungul timpului din anumiți strămoși comuni, ca rezultat al unui proces pe care l-a numit selecție naturală.



CAPITOLUL IV

CIVILIZAȚIA GREACĂ ȘI SINTEZA ELENISTICĂ

**Mediul natural și ocupațiile grecilor**

Studiu de caz: Ceramica între utilitate și artă

- **Adevăr și legendă**

Polisul, organizare internă: Atena și Sparta

Procesul de colonizare

Studiu de caz: Histria, Tomis, Callatis



- **Războaiele grecilor**

Studiu de caz: Bătălia de la Maraton

Alexandru Macedon și civilizația elenistică



- **Frumos și cunoaștere în lumea greacă**

Studiu de caz: Acropola ateniană

Studiu de caz: Moștenirea lumii grecești

Studiu de caz: Jocurile Olimpice în Antichitate

EVALUARE



AB DICȚIONAR

- **amforă** - vas de lut ars cu două toarte, subțiat la bază, în care grecii și romanii păstrau și transportau vin, ulei sau grâu.
- **mirt** – arbust cu flori de obicei albe; a avut numeroase întrebuintări, atât ca mirodenie, cât și ca plantă de leac. În mitologia greacă, de exemplu, mirtul era planta sacră a Afroditei (zeița frumuseții și a iubirii) și a Demetrei (zeița agriculturii).

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI



„Grecia este o țară muntoasă, cu toate că vârfurile sale nu ating niciodată trei mii de metri. Dar muntele este pretutindeni, aleargă și se cațără în toate direcțiile, uneori foarte abrupt. Muntele Olimp este cel mai înalt munte din Grecia și este situat la granița cu Macedonia. În lumea antică, acest munte a fost asociat cu lumea puternică a zeilor.”

André Bonnard, *Civilizația greacă*

Precizați numele unui munte din Grecia.

Mediul natural și ocupațiile grecilor

Grecia sau Elada, cum era numită în Antichitate, este o peninsulă înconjurată de insule mai mari sau mai mici. Țărmurile ei sunt scăldate de apele mărilor Egee, Mediterană și Ionică.

Relieful Greciei este predominant muntos. În munți se află zăcămintele de argint, fier, cupru, plumb, aur, dar și marmură. Pini și chiparoșii, măslinii, smochinii, mirtul, leandrul sau dafinul cresc peste tot.

Pământul țării este sărac și puține locuri sunt prielnice agriculturii, iar clima este mediteraneeană, cu veri lungi și uscate și cu ierni umede, dar destul de blânde. În zonele cu pământ roditor, oamenii se ocupau cu agricultura: cultivau grâu, orz, legume – varză, mazăre, bob, ceapă –, măslini, viță-de-vie, rodii sau creșteau oi și capre, dar și cai și măgari.

Locuitorii Greciei antice erau oameni harnici și pricepuți, buni marinari și neguțători, mineri și meșteșugari și știau să construiască palate și temple impresionante. În galeriile minelor, strâmte și luminate slab de opaite, sclavii munceau în condiții grele.

Deschiderea la mare a permis practicarea navigației și comerțului, primele zone spre care s-au îndreptat elenii fiind insulele înconjurătoare: Creta, Cipru, Rodos, Salamina etc. Grecii practicau olăritul din cele mai vechi timpuri. Vasele lor cu figuri negre și roșii erau cunoscute și apreciate în lumea antică. Amforele, cupele și obiectele decorative erau vândute în tot bazinul Mării Mediterane, până în Egipt și Fenicia. În schimbul acestor produse, orașele-state grecești au putut să-și procure grâul de care aveau nevoie pentru hrana populației și materiile prime necesare în meșteșuguri.

Femeile locuiau într-o parte separată a casei. Acolo țeseau lâna, confecționau veșminte pentru familie și supravegheau diversele treburi din gospodărie. Sclavele măcinau boabele și frământau aluatul pentru pâine. Tot ele aduceau apa de la fântână, pregăteau diverse feluri de mâncare și îi însoțeau pe copii la școală.

REȚINEȚI

- Relieful Greciei este predominant muntos; țara are puțin pământ roditor, de aceea oamenii de aici au practicat o agricultură intensivă, pe suprafețe restrânse.
- Grecii erau buni negustori și navigatori.
- Grecii practicau olăritul. Vasele lor cu figuri negre și roșii erau cunoscute și apreciate în lumea antică.



Cupă cu figuri negre. Corabie grecească

Amforă. Culegători de măslini

1. Priviți imaginile și stabiliți cu ce se ocupau grecii în Antichitate.
2. Menționați din lecție plantele cultivate de greci.
3. Imaginați-vă că sunteți un navigator grec. Stabiliți țara cu care doriți să faceți comerț și precizați ce produse veți comercializa.

„În mijlocul mării de culoarea vinului se află un pământ frumos și îmbelșugat: e pământul Greciei, pe care trăiesc oameni mulți, fără de număr...”

Homer, *Odiseea*

„Întâietatea Eladei nu se datorea ză numai puterii și faimei popoarelor care locuiesc acolo, i-a hărăzit-o însăși firea, odată cu așezarea geografică, fiindcă Elada are multe golfuri, multe promontorii, care să fie văzute de departe, precum și peninsule mari, așezate în șir una după alta.”

Strabon, *Geografia*

1. Identificați în documentele de mai sus trei caracteristici ale mediului natural specific Greciei.

2. Sub ce altă denumire este cunoscută Grecia?

STUDIU DE CAZ

CERAMICA ÎNTRE UTILITATE ȘI ARTĂ

■ Ceramica a atins în Grecia antică perfecțiunea, constituind totodată și un izvor istoric prin care se pot reconstitui viața și cultura oamenilor. Dimensiunea și forma vaselor diferă în funcție de utilizare (depozitarea cerealelor, a vinului, a uleiului de măsline etc.) sau de scop (decorative, de lux, pentru parfumuri sau cosmetice, cu rol în ceremoniile religioase).

Vasele erau realizate de meșteri olari, iar decorul era executat de pictori precum Kleitias, care și-a lăsat semnătura pe vasul François. La Atena exista un cartier numai al lor.



Vasul François, pe care scrie:
„Ergotimos m-a făcut și Kleitias m-a pictat”.

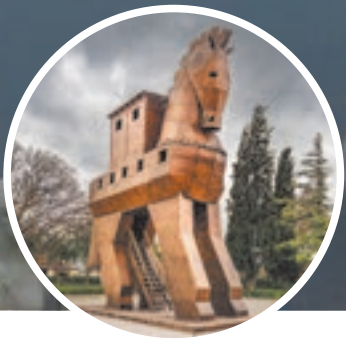
Pe vase apar animale, dar și figuri umane în scene mitologice sau istorice. Reprezentările mitologice au fost influențate de operele lui Homer.

1. Documentați-vă și realizați un pliant cu imagini reprezentative pentru ceramica greacă.

2. Descrieți, prin comparație, cele două vase grecești alăturate.



Cupă cu scenă din Iliada.



AB DICȚIONAR

- **Ahile** – erou grec, considerat cel mai viteaz luptător din războiul troian. Mama sa îl cufundase în râul Styx și trupul lui era invulnerabil, mai puțin călcâiul de care îl ținuse.
- **basileu** – rege.
- **panteon** – totalitatea zeilor.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI



Agamemnon, mască de aur descoperită la Micene

„...Agamemnon a fost în stare să pornească expediția contra Troiei și nu mulțumită bunăvoinei pretendenților și-a adunat el trupele, ci mai degrabă fiindcă era temut... Se știe că a sosit la Troia cu cele mai multe corăbii și că le-a mai dat și arcadienilor... Agamenon este domn peste multe și peste întreg Argosul...”

Homer, *Odiseea*

1. Plecând de la textul lecției, precizați dacă poemele homerice pot fi considerate izvoare istorice.
2. Identificați, în text, informațiile oferite cu privire la războiul troian.

Adevăr și legendă

LEGENDELE OLIMPULUI

Ca majoritatea popoarelor din Antichitate, grecii aveau o religie politeistă. Panteonul lor era format din mai mulți zei și zeițe. Zeii trăiau pe Muntele Olimp și aveau comportamente și trăsături umane, erau mânați de sentimente, dar spre deosebire de oameni, erau nemuritori.

Grecii au creat legende minunate despre zeii lor; ei credeau că aceștia intervin în viața oamenilor, uneori pentru a-i ajuta, alteori pentru a-i pedepsi. Ei încercau să le atragă bunăvoința prin oferirea de daruri și sacrificii de animale. În fiecare cetate exista un templu al zeului protector.

Fiii lui Zeus cu pământence se numesc eroi și cei mai cunoscuți au fost Perseu, Heracle, Tezeu, Ahile sau Ulise.

RĂZBOIUL TROIAN

În *Iliada*, Homer povestește lupta dintre greci și troieni. Arheologul Heinrich Schliemann a descoperit în urmă cu mai bine de o sută de ani ruinele Troiei, iar acum știm că, înainte de nașterea lui Homer, a avut loc o înfruntare armată între greci și troieni, încheiată cu victoria grecilor și distrugerea cetății Troia.

Legenda spune că războiul a început după ce Paris, fiul regelui troian Priam, a răpit-o pe Elena, soția regelui Spartei, Menelau. Fratele acestuia, Agamemnon, regele cetății Micene, i-a chemat și pe ceilalți conducători de cetăți pentru a porni o campanie împotriva Troiei, cu scopul recăștigării Elenei. În *Iliada* citim despre faptele de arme din ultimul an al războiului pornit de ahei împotriva troienilor, despre Ahile, dar și despre vicleșugul pus la cale de Ulise, „inventatorul” calului uriaș din lemn în care i-a ascuns pe aheii care au distrus cetatea Troia. În *Odiseea* sunt relatate întâmplările prin care a trecut Odiseu (Ulise) înainte de a ajunge acasă, în insula Itaca.

Personajele reale sunt însoțite de personaje legendare, zei și zeițe, dar și eroi. Cele două poeme reliefează o serie de caracteristici ale societății grecești în „epoca homerică”, organizarea socială și economică. Războinicii aflați în fruntea țării și a armatei se numeau basilei. Aceștia se bucurau de cele mai bogate prăzi de război, aveau gospodării și turme numeroase. În poeme sunt descrise țări și evenimente diverse; ele sunt considerate capodopere ale literaturii grecești, dar și surse istorice.

Războiul troian

c. 1194-1184 î.H.

Homer

Sec. VIII î.H.

Răspândirea poemelor lui Homer

Sec. VI – IV î.H.



A. „Atena a fost zeița protectoare a cetății Atena... Ea participă, de asemenea, la războiul troian alături de greci, pe care-i susține, împotriva troienilor...

Atena era socotită protectoarea artelor frumoase, a meșteșugurilor, a literaturii și a agriculturii... era sfătuitoarea grecilor adunați în areopag și apărătoarea lor în războaie.”

Anca Balaci,

Mic dicționar de mitologie greacă și romană

B. „Când Rhea s-a supus lui Cronos, i-a dat mlădițe strălucite:

Pe Hestia și pe Demeter, pe Hera cu-ncălțări de aur,

Pe Hades, regele puternic ce sta-n palatul de sub glie,

Fără-a cunoaște îndurare, pe zgomotosul Mișcă-țarmuri

Și pe înțeleptul Zeus, părinte al zeilor și-al omenirii.”

Hesiod, *Theogonia*

1. Precizați din sursa A rolul zeiței Atena.

2. Menționați trei atribuții ale zeiței Atena.

3. Identificați zeii din sursa B.

4. Prezentați, pe scurt, colegilor o legendă despre zeul preferat.



Zeița Atena (basorelief)



Elena, din pricina căreia a început Războiul troian, și soțul ei Menelau.

Zidurile cetății Troia

REȚINEȚI

- Grecii aveau o religie politeistă. Zeii lor trăiau pe muntele Olimp.
- Toate povestirile despre zei și eroi alcătuiesc mitologia.
- *Iliada* relatează despre cucerirea cetății Troia (Ilion sau Cetatea Soarelui) de către ahei. Motivul legendar se referă la răpirea frumoasei Elena de către Paris; izvoarele istorice vorbesc însă despre concurența economică între Troia și celelalte cetăți grecești. *Odiseea* prezintă peripeciile lui Odiseu (Ulise), timp de zece ani, la întoarcerea din război spre Itaca, unde era așteptat de Penelopa, soția lui.

ZEII OLIMPIENI**ZEUS**

Zeul cerului, stăpânul zeilor și al oamenilor

**HERA**

Soția lui Zeus, zeița căsătoriei și a căminului

**POSEIDON**

Zeul mărilor și oceanelor

**AFRODITA**

Zeița frumuseții

**ARES**

Zeul războiului

**HEFAISTOS**

Zeul focului și al meșteșugarilor

**ATENA**

Zeița înțelepciunii

**APOLLO**

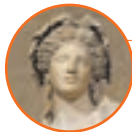
Zeul artelor

**ARTEMIS**

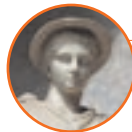
Zeița vânătorii

**DEMETRA**

Zeița vegetației și a agriculturii

**DIONYSOS**

Zeul viței-de-vie și al vinului

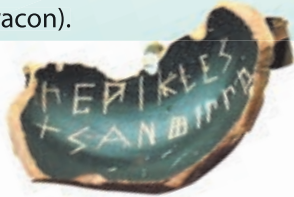
**HERMES**

Zeul comerțului, mesagerul zeilor



AB DICȚIONAR

- **agora** – piață publică, centrul polisului.
- **ostracism** – exilarea unei persoane bănuite de trădare; numele acesteia se scria pe un ciob (ostracon).



Solon
(c. 640-558 î.H.)

Unul dintre cei șapte înțelepți ai Greciei antice, a inițiat mai multe reforme care au schimbat viața Atenei.



Moneda a apărut la Atena în secolul al VI-lea î.H. Pe această monedă era reprezentată bufnița, simbolul cetății.

Polisul, organizare internă: Atena și Sparta

Relieful predominant muntos, ca și legăturile dificile între regiuni au împiedicat formarea unui stat unitar în Grecia, în schimb au luat naștere orașele-state, polisurile. Acestea cuprindeau orașul propriu-zis și satele înconjurătoare, cu locuitorii respectivi, din câmpia din jur, ca și portul cel mai apropiat. Principalele edificii publice erau construite în jurul așa-numitei agora, centrul vital al cetății, iar pe acropolă se aflau templele.

Grecii vorbeau aceeași limbă, venerau aceiași zei, trăiau în același fel și uneori cetățile se uneau împotriva dușmanilor comuni.

Locuitorii unui polis erau împărțiți în cetățeni, meteci, străini, care se ocupau mai ales cu negoțul, și sclavi, aflați în proprietatea cetățenilor. Sclavii proveneau din rândul prizonierilor de război, al datornicilor sau se născuseră din părinți sclavi și puteau fi vânduți.

Formele de guvernare într-un polis au evoluat de la monarhie, cu bazele în epoca homerică, la democrație la Atena și la oligarhie la Sparta.

ATENA

A fost întemeiată în regiunea Atica, într-o zonă bogată în argint, marmură și argilă, aproape de mare, având și un port, Pireu. Cetatea a fost condusă la început de aristocrați, din rândul cărora se alegeau anual nouă arhonți. Aceștia erau ajutați de Areopag, de Adunarea poporului și de Sfat, cu rol consultativ. Cetățenii participau la buna organizare și dezvoltare a cetății. Cetățenii erau bărbați care se născuseră în Atena; ei votau și participau la guvernare. Femeile se bucurau de unele drepturi, spre deosebire de sclavi.

În secolul al VII-lea î.H. Dracon a dat primele legi scrise. În 594 î.H., arhontelesoloni a reorganizat statul atenian. Cetățenii erau împărțiți în patru categorii, în funcție de avere. El a fixat drepturile și îndatoririle fiecărei categorii după cantitatea de grâu pe care o avea, a organizat Sfatul cu 400 de membri și un Tribunal al poporului. Reformele au continuat și, în 508 î.H., Clistene a hotărât ca populația să fie împărțită după criteriile teritoriale, a ridicat numărul membrilor Sfatului la 500, a

Licurg – primele legi la Sparta

Dracon – primele legi scrise

Reformele lui Solon

Reformele lui Clistene

Sec. X î.H.

621 î.H.

594 î.H.

508 î.H. Sec. VI î.H.



„Avem o Constituție care nu ia nimic din legile altora, ba mai degrabă – în loc să-i imităm pe alții – noi le suntem o pildă. Se numește democrație, pentru că orânduirea aceasta nu este în interesul celor puțini, ci în al celor mulți...”

Tucidide,
Războiul peloponeziac

1. Imaginați-vă că sunteți un reformator din Grecia antică și trebuie să țineți un discurs în agora. Cum vă adresați cetățenilor?

2. Numiți trei reformatori din Atena antică.

3. Precizați trei caracteristici ale democrației în concepția autorului.



Sparta – teatrul antic

înființat Colegiul celor zece strategii și a introdus ostracismul. Regimul democratic atenian îi excludea însă pe sclavi, dar și o mare parte a oamenilor liberi.

SPARTA

A fost fondată în zona de sud-est a Peninsulei Peloponez, în Laconia, pe valea râului Eurotas, de către dorienii stabiliți aici în secolul al X-lea î.H. Legislatorul legendar Licurg a organizat cetatea. La Sparta, cetățenii cu drepturi depline erau în număr de 9 000, preocupați, în primul rând, de pregătirea militară. Ei dețineau pământul, pe care îl lucrau iloții. Aceștia din urmă proveneau din populația cucerită, având o situație intermediară, între oameni liberi și sclavi. Statul avea drept de viață și de moarte asupra lor, dar nu-i putea vinde. Negustorii și meșteșugarii veniți în cetatea Sparta erau numiți perieci, oameni liberi, dar fără drepturi politice.

Sparta era condusă de doi regi, cu funcții militare și religioase. Un rol important îl aveau Sfatul bătrânilor, ai cărui membri erau aleși dintre aristocrați, și Adunarea poporului înarmat, care aproba sau respingea legile prin aclamații.

REȚINEȚI

- Orașele-state din Grecia antică se numeau polisuri.
- Cele mai cunoscute polisuri din Antichitate au fost Atena și Sparta.
- Sparta era condusă de regi, în timp ce la Atena cetățenii au ales regimul democratic.
- Cei mai cunoscuți reformatori de la Atena au fost Dracon, Solon și Clistene.
- Legislatorul legendar Licurg a organizat cetatea Sparta.



Tucidide
(c. 460-c. 400 î.H.)

Strateg al Atenei, a participat la războiul între cetățile grecești și a scris cartea Războiul peloponeziac.



Tânăra din Sparta



AB DICȚIONAR

- **oracol** – răspunsul pe care zeii îl dădeau în Antichitate la întrebările puse de oameni; persoana care transmitea aceste răspunsuri.
- **metropolă** – cetate din care plecau coloniștii greci.



Teatrul grec din Siracuză. Cetatea, situată în sud-estul Siciliei, a fost fondată în secolul al VIII-lea î.H. de coloniști veniți din Corint.



Templul lui Apollo din Delfi. Acolo oamenii ascultau profețiile oracolului (preoteasa Pythia).

Procesul de colonizare

Grecii erau buni navigatori; legendele lor povestesc despre numeroase expediții și popasuri ale grecilor pe insule și țărmuri îndepărtate. Lipsa terenurilor fertile, suprapopularea, nevoia de materii prime, de noi piețe de desfacere, dar și luptele interne i-au făcut pe greci să plece spre alte meleaguri. Coloniile au fost fondate de cetățile cu o populație mare, cu o organizare politică și economică avansată și care aveau cunoștințe de navigație. Printre acestea se numără Corintul, Megara sau Miletul.

Marea colonizare greacă s-a desfășurat între secolele al VIII-lea și al VI-lea î.H. spre vestul Mării Mediterane – sudul Franței, sud-estul Peninsulei Iberice, Sicilia și sudul Italiei – nord-estul și vestul Mării Negre, unde au fost întemeiate Histria, Tomis și Callatis. Acest fenomen a încetat odată cu apariția pericolului reprezentat de perși.

Locul în care urma să fie întemeiată colonia era ales cu ajutorul informațiilor culese de la negustori și navigatori.

Oamenii plecau din metropolă luând cu ei focul sacru din vatra cetății, obiceiurile religioase și politice. De obicei, mai înainte consultau oracolul lui Apollo de la Delfi. Acesta îi sfătuia să se îndrepte spre zone mai slab populate și descria în linii mari locul în care urmau să întemeieze cetatea. Colonia trebuia să se afle la malul mării, să fie ușor de apărat și să aibă în jur pământ roditor, ud de râuri.

Pentru fondarea unei colonii, era prezentat un proiect adunării, care îl aproba sau nu. Era desemnat apoi un șef al expediției, numit fondator, de obicei un aristocrat. Acesta alegea numele și locul noii așezări.

Grecii debarcau la destinație și construiau o cetate foarte atașată de metropolă, dar cu legi și o politică proprii. Coloniile s-au bazat, la început, pe dezvoltarea agriculturii, dar cu timpul au devenit și importante centre comerciale și meșteșugărești. Coloniile trimiteau în metropolă materii prime – cereale sau metale – și anumite produse făurite de meșteșugarii locali. În schimb, aduceau din cetatea-mamă ulei, vin sau obiecte de lux, printre care la mare preț erau vasele cu figuri negre sau roșii, un fel de reviste ilustrate ale Antichității. Scenele de viață cotidiană sau poveștile cu zei și eroi au contribuit la realizarea unei culturi comune.

Dezvoltarea economică în epoca marii colonizări a făcut posibile stabilirea de legături cu alte popoare și răspândirea culturii grecești și a modelelor de organizare politică.

Marea colonizare greacă

Întemeierea cetăților Histria, Tomis și Callatis

Sec. VIII î.H.

Sec. VII î.H.

Sec. VI î.H.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI



Marea colonizare greacă

1. Precizați direcțiile în care s-au deplasat grecii pentru a întemeia colonii.
2. Numiți două colonii întemeiate de greci pe țărmul Mării Negre.
3. Enumerați două cauze ale mării colonizări grecești.

REȚINEȚI

- Marea colonizare greacă s-a desfășurat între secolele al VIII-lea și al VI-lea î.H.
- Un cuvânt greu de spus în crearea coloniilor grecești l-a avut oracolul din Delfi.
- Coloniștii erau sfătuiți să ridice așezări pe coasta unor golfuri ușor de apărat, în zone cu pământ fertil.



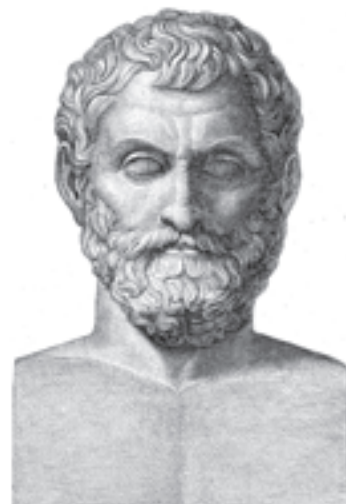
Cetatea Milet din Asia Mică. De aici au plecat grecii care au colonizat țărmul Pontului Euxin și au întemeiat cetatea Histria.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Nu este ușoară colonizarea când nu se face în felul roiriilor de albine: în acest din urmă caz coloniștii aparțin unui singur neam și pornesc dintr-o singură cetate... Ei au aceeași origine, vorbesc aceeași limbă... și participă la același cult. Este greu să le impui alte legi și o altă constituție decât acelea pe care le-au cunoscut în țara lor.”

Platon, *Legile*

1. Identificați din text caracterizarea făcută de Platon procesului de colonizare.
2. Prezentați, plecând de la text, legăturile care se stabileau între metropolă și colonii.
3. Ați fost pe un șantier sau într-un muzeu arheologic (de exemplu la Histria sau la Atena)? Realizați o descriere a obiectelor pe care le-ați văzut. Ce v-a impresionat cel mai mult?



Thales din Milet
(c. 625-c. 547 î.H.)

A fost unul dintre cei șapte înțelepți ai Greciei antice. Filosof și matematician, a calculat înălțimea Marii Piramide (în timpul călătoriei în Egipt) și a măsurat exact timpul cu ajutorul unui cadran solar. Este autorul teoremei care îi poartă numele.



Cetatea Histria

HISTRIA, TOMIS, CALLATIS



Histria, termele romane

■ Grecii au ajuns pe țărmurile Pontului Euxin, cum numeau ei Marea Neagră, în secolul al VII-lea î.H. Aici, mai exact pe coasta de vest, au întemeiat cetățile Histria, Tomis (azi Constanța) și Callatis (Mangalia).

Cea mai veche colonie de pe țărmul românesc al Mării Negre este **Histria**, fondată în a doua jumătate a secolului al VII-lea î.H. de coloniștii din Milet. Ei s-au stabilit în Dobrogea, în apropierea locului în care Dunărea (Istros, cum îi spuneau grecii) se varsă în mare. Cetatea este menționată de mai multe izvoare, printre care Eusebios și Pseudo-Skymnos. Cercetările arheologice începute în 1914 de Vasile Pârvan au scos la lumină mărturiile ale primilor ani ai cetății și ale evoluției sale ulterioare.

La **Tomis** a fost mai greu de stabilit data fondării, dar arheologii au găsit urme de locuire pe teritoriul de azi al orașului Constanța datând din secolul al-VI-lea î.H. Cetatea s-a dezvoltat după cucerirea romană, așa cum o arată vestigiile descoperite aici – mai ales impresionantul edificiu cu mozaic.

STUDIU DE CAZ

Cea de-a treia colonie, **Callatis**, așezată în mijlocul unor câmpii roditoare, a fost întemeiată la sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al V-lea î.H.

Toate cele trei cetăți de pe țărmul vestic al Pontului Euxin au cunoscut prosperitatea în secolele următoare, în epoca elenistică și în cea romană.

Odată așezați aici, grecii au stabilit relații comerciale cu geții, locuitorii acestor meleaguri. Au adus arme, unelte, podoabe, ceramică de lux, măslină, ulei și alte mărfuri, pe care le schimbau cu produsele din zonă: cereale, animale, piei, miere, ceară etc.

Atât coloniștii, cât și populația locală au beneficiat de pe urma acestor schimburi, dovedite de cercetările arheologice. Geții au preluat de la greci tehnici de prelucrare a metalelor, roata olarului, elemente de arhitectură, modele politice, vestimentație, scriere.

În orașele nou întemeiate au fost înființate ateliere meșteșugărești, care produceau unelte și arme din bronz și fier, ceramică, podoabe. Arheologii au descoperit amfore grecești din Rhodos și Thasos, pe care autohtonii încep să le imite, în aproape toată zona extracarpatică a României.

Dezvoltarea coloniilor le-a permis acestora să bată monedă proprie din argint și bronz.

Preocupările coloniștilor erau diverse. Dovadă stau inscripțiile

în limba greacă, dar și existența teatrelor și a templelor, a altor edificii publice, ca și statuile și ceramica descoperite aici.

A. „Callatis este o colonie a heracleoților, întemeiată în urma unui răspuns dat de oracol. (...) Cetatea Tomis a fost colonizată de milesieni. În jurul ei locuiesc sciți. Vine orașul Istros (Histria), care-și trage numele de la fluviul (aflat acolo). A fost întemeiat de milesieni pe vremea când oștirea barbarilor sciți a trecut în Asia, ca să-i urmărească pe cimerienii care trecuseră Bosforul.”

Pseudo-Skymnos, *Descrierea Pământului*

B. „În privința celor necesare vieții, ținuturile pontice ne dau vite și sclavi în număr foarte mare și de o calitate mărturisită de toți ca excelentă. Dintre articolele de lux, ne procură din belșug miere, ceară, pește sărat. În schimb, primesc din prisosul regiunilor noastre ulei și tot felul de vinuri; cu grâu fac comerț, uneori dându-ne la vreme cuvenită, alteori luând de la noi.”

Polibius, *Istorie*



Inscripție greacă descoperită la Histria. În partea de sus se poate vedea stema cetății, vulturul cu un delfin în gheare.

1. Menționați una dintre urmările economice, politice și culturale pe care le-a avut marea colonizare greacă asupra locuitorilor geți din Dobrogea.

2. Documentați-vă și precizați ce alte colonii au mai fost întemeiate de greci în vestul Mării Negre.

3. Citiți sursa B și descoperiți mărfurile oferite de ținuturile pontice și ce primesc acestea în schimb.



Tomis



Callatis



AB DICȚIONAR

- **falangă** – (în Grecia antică) formație de luptă în care lăncierii erau așezați în rânduri compacte.
- **hegemonie** – supremație.
- **hoplit** – soldat grec pedestru, cu armament greu.
- **Maraton** – localitate aflată la circa 42 km de Atena.
- **triremă** – navă de război cu trei rânduri de vâsle suprapuse; avea și pânze, care erau ridicate în timpul luptei, corabia mișcându-se mai ușor cu ajutorul vâslelor.



Hopliti spartani



Arcași persani

Războaiele grecilor

RĂZBOAIELE MEDICE În secolul al V-lea î.H., perioada cea mai frumoasă și mai bogată din istoria Greciei antice, armata Imperiului Persan condus de Darius I a ajuns în Asia Mică și a cucerit coloniile grecești de acolo. Însă acestea s-au revoltat, sprijinite de Atena. Ceea ce a urmat poartă denumirea de războaiele cu perșii sau războaiele medice. În 490 î.H., deși erau mai puțin numeroși, hopliții atenieni, sub conducerea strategului Miltiade, i-au înfrânt pe perși.

După victoria de la Maraton a urmat o perioadă de liniște, pentru că ambele tabere se pregăteau de o nouă confruntare. Zece ani mai târziu, în 480 î.H., armata perșilor, condusă de data aceasta de Xerxes, a atacat din nou Grecia. Bătălia s-a dat la Termopile. Regele Leonida și cei 300 de spartani ai săi s-au retras în trecătoarea pe care au apărat-o până la ultimul om. Pe monumentul ridicat în cinstea lor stă scris: „Călătorule, mergi și spune Spartei că noi ne-am jertfit aici, îndeplinind cu cinste legile ei”.

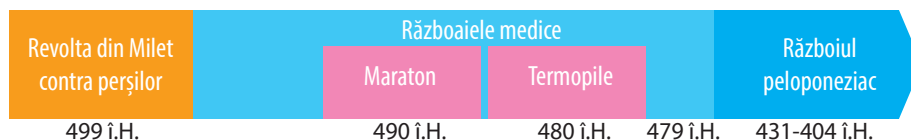
În acest timp, pe mare, triremele ateniene, conduse de Temistocle, au înfrânt flota persană în strâmtoarea de la Salamina. Grecii au obținut victoria decisivă la Plateea, în anul 479 î.H. Prestigiul Atenei a crescut foarte mult și, în 477 î.H., aceasta a format, împreună cu alte cetăți, Liga de la Delos.

RĂZBOIUL PELOPONEZIAC Puterea Atenei a nemulțumit alte polisuri. Atena a devenit, datorită activităților comerciale, economice și politice inițiate de Pericle, cea mai importantă forță democratică a Greciei. Modelul său de dezvoltare se opunea modelului oligarhic promovat de Sparta. Confruntarea dintre cele două cetăți și aliații lor s-a numit Războiul peloponeziac. După ani de lupte, flota ateniană a fost distrusă și, în 404 î.H., Atena a capitulat.

Epuizarea în urma luptelor interne, epidemia de ciumă de la Atena, care a provocat multe victime, inclusiv Pericle, au transformat polisurile grecești în ținte ușoare pentru statul vecin din nord, dornic de expansiune, Macedonia.

REȚINEȚI

- În timpul războaielor medice, grecii s-au luptat cu perșii la Maraton, Termopile, Salamina și Plateea.
- Războiul peloponeziac s-a desfășurat între 431 și 404 î.H.





Războiul peloponeziac

1. Localizați pe hartă aliații Atenei și ai Spartei.
2. Identificați statele neutre în Războiul peloponeziac.

„Spartanii i-au trimis înainte pe Leonida și oamenii lui... Când însă mezii îi izbiră cu toată puterea pe greci, mulți dintre mezi căzură la pământ și, cu toate că alții le luau de îndată locul, luptând fără să dea îndărăt, aveau mari pierderi...

Regele (Xerxes) se afla în mare încurcătură, neștiind ce trebuia să facă în această împrejurare, când Efalte... îi dezvălui taina cărării spre Termopile prin inima munților și prin această trădare dădu pierzaniei pe acei greci care stăteau acolo de strajă.”

Herodot, *Istorii*

Descrieți modul de organizare și de luptă al grecilor în timpul războaielor cu perșii.

STUDIUL DE CAZ

BĂTĂLIA DE LA MARATON

■ În secolul al V-lea î.H., Imperiul Persan a atins cea mai mare întindere în timpul regelui Darius I (521-486 î.H.). Imperiul se baza pe o armată numeroasă și o flotă bine organizată. Regele a hotărât să cucerească bogatele cetăți grecești.

În anul 490 î.H., pe câmpia de la Maraton, nu departe de Atena, s-a desfășurat una dintre cele mai mari bătălii din Antichitate. Strategul Miltiade conducea armata ateniilor. Falanga de hopliți a atacat infanteria persană. Scuturile lor grele îi apărau de mulțimea de săgeți aruncate de arcașii perși. Ostașii atenieni, disciplinați, bine înarmați și însuflețiți de patriotism, au obținut la Maraton o mare victorie, despre care relatează cu amănunte Herodot.

Legenda spune că un ostaș atenian a străbătut distanța de 42 km dintre Maraton și Atena pentru a anunța rezultatul luptei. Ajuns în cetate, a reușit să mai spună: „Am învins!”, și a murit de oboseală.



„Și cum Maratonul era locul cel mai potrivit din Atica pentru desfășurarea cavaleriei și cel mai apropiat de Eritrea, Hippias, fiul lui Pisistrate, i-a condus în acel loc. Atenienii, când primiră aceste vești, porniră și ei spre Maraton, ca să se apere. În fruntea lor se aflau zece strategii...

Când perșii i-au văzut pe vrăjmași atacându-i în fugă mare, s-au pregătit să primească atacul, cumpănind numărul foarte neînsemnat al ateniilor și atacul la care porniseră aceștia, fără cavalerie și arcași... Iar ateniienii i-au atacat pe dușmani alergând și au privit, fără să tremure, veșmintele mezilor...”

Herodot, *Istorii*

1. Citiți textul și descrieți colegului de bancă ce v-a impresionat cel mai mult din această bătălie.

2. Precizați întrecerea sportivă care se desfășoară în zilele noastre în cinstea acestei bătălii.



AB DICȚIONAR

- **Alexandria** – orașul întemeiat de Alexandru Macedon în Egipt. În timpul regelui Ptolemeu I, aici a fost fondată cea mai mare bibliotecă din lume, cu sute de mii de papirusuri.
- **civilizația elenistică** – civilizație apărută în urma cuceririlor lui Alexandru cel Mare din amestecul dintre cultura greacă și diferitele tradiții locale din Orient. Aceasta s-a răspândit în estul Mării Mediterane și s-a manifestat îndeosebi în arhitectură și artă.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Alexandru s-a născut la 20 iulie în anul 356 î.H. în Macedonia, ca fiu al regelui Filip al II-lea și al reginei Olympia. A primit în copilărie o educație completă, inclusiv prin prelegerile filosofului Aristotel. Tatăl său l-a inițiat în arta militară... Doi ani mai târziu, în 338 î.H., a comandat o mare parte a armatei tatălui său care a câștigat bătălia de la Cheronnea, prin care Macedonia și-a impus hegemonia asupra Greciei!”

Michael Lee Lanning,
100 de personalități militare ale lumii

1. Numiți din sursă cine a fost profesorul lui Alexandru.
2. Plasați pe hartă locul primei bătălii la care a participat tânărul Alexandru.
3. Căutați în dicționar semnificația cuvântului prelegere.

Alexandru Macedon și civilizația elenistică

Macedonia se afla în nordul Greciei. Locuitorii se ocupau cu păstorișul și agricultura, erau vânători și buni soldați. Întemeietorul statului macedonean a fost regele Filip al II-lea, bun diplomat, care a organizat și armata macedoneană. Asasinarea lui Filip al II-lea a făcut ca tronul să-i revină fiului său, Alexandru, supranumit ulterior cel Mare. „Frumos ca un zeu”, spun contemporanii, curajos, ambițios, violent, dar și prietenos, educat, căci îl avusese ca profesor pe Aristotel, era convins că are menirea de a cuceri lumea.

Mai întâi, Alexandru și-a organizat armata, apoi s-a îndreptat spre răsărit. I-a înfrânt pe perși în lupta de pe malurile râului Granicos și a eliberat toate cetățile grecești din Asia Mică. A urmat victoria de la Issos, unde armata regelui persan Darius al III-lea a fost învinsă. Teritorii vaste din nordul Africii și Asia Centrală au trecut în stăpânirea sa. În Egipt a fost primit ca un zeu. Pentru a-i atrage de partea sa pe egipteni, Alexandru a păstrat obiceiurile religioase neatinse și a poruncit să fie construit orașul Alexandria. Cuceririle sale au continuat spre Mesopotamia și Persia, Alexandru adăugând imperiului său Babilonul și vechile capitale ale Imperiului Persan. În final a ajuns la granița Indiei.

Campaniile lui Alexandru au fost urmate, după victorie, și de măsuri pentru unificarea imperiului. A păstrat obiceiurile popoarelor cucerite, modul lor de viață, cultura și religia, dar cultura greacă a pătruns în Orient. În acest sens Alexandru a susținut și căsătoriile dintre greci și orientali. În teritoriile cucerite a construit noi orașe, multe purtând numele său, a dezvoltat comerțul și meșteșugurile.

Creată prin puterea armelor, această vastă stăpânire a durat doar până la moartea lui Alexandru cel Mare.

După moartea lui Alexandru, imperiul a fost împărțit între generalii săi. Astfel au luat ființă regatele elenistice în Macedonia, Egipt sau Asia Mică, în care regele avea puteri absolute, fiind divinizat de către supuși. Perioada care a ținut de la cuceririle lui Alexandru (secolul al IV-lea î.H.) până la cucerirea romană (secolul I î.H.) este cunoscută sub numele de epoca elenistică. Centrul cultural al civilizației elenistice în secolul al III-lea î.H. a fost Alexandria,





CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Lui Filip îi succede la tron fiul său, Alexandru. În zece ani, el face din regatul macedonean, întins în toată Grecia europeană, un imperiu fără precedent... Alexandru este, fără doar și poate, un cuceritor abil în a manevra împreună o cavalerie eficace și puternica infanterie a falanșelor sale.”

Jean Favier, *Marile descoperiri*

1. Numiți din sursa istorică de mai sus doi conducători macedoneni.

2. Menționați din ce era formată armata macedoneană.



Alexandru Macedon la vânătoare



Lupta dintre Alexandru Macedon și Darius (mozaic)

orașul din Delta Nilului. S-au răspândit limba și cultura greacă, dar și divinitățile orientale. Pe plan artistic, sunt păstrate, alături de elementele artei grecești, și cele care aparțin civilizației orientale.

REȚINEȚI

- Prin cuceriri, Alexandru Macedon a creat un mare imperiu, organizat și bine administrat.
- Perioada care a urmat după moartea lui Alexandru Macedon și care a ținut până la cucerirea romană (secolul I î.H.) este cunoscută sub numele de epoca elenistică.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

Priviți harta și stabiliți principalele direcții de înaintare ale armatei lui Alexandru Macedon.



Imperiul lui Alexandru Macedon



AB DICȚIONAR

- **acropolă** – la vechii greci, citadelă aflată pe o înălțime care adăpostește temple și edificii publice.
- **cultură** – tot ce a creat (material și spiritual) un popor de-a lungul timpului.
- **cotidiene** – zilnice.
- **filosofie** – concepție despre lume și viață.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Dascălii, după ce i-au învățat pe copiii literele și ei sunt în stare să înțelegă cuvintele scrise, îi pun să citească poemele poetilor și îi obligă să le învețe pe de rost, căci ele conțin multe sfaturi bune, multe deslușiri, îndemnuri și elogii ale oamenilor iluștri din trecut... Îi trimit apoi și la gimnastică, pentru ca, având trupuri mai sănătoase, să le pună în slujba unei gândiri folositoare...”

Platon, *Protagoras*

Folosind informațiile din text, povestești o zi într-o școală din Grecia antică.



Platon
(c. 427-347 î.H.)

Filosof grec, autorul *Dialogurilor* și fondatorul *Academiei din Atena*.

Frumos și cunoaștere în lumea greacă

Se poate spune că leagănul civilizației europene se găsește în Grecia. Aici au fost inventate democrația, literatura ori știința. Ideile grecilor despre artă au dominat lumea europeană timp de mai bine de 2 000 de ani. Grecilor le-au plăcut poveștile și legendele cu eroi și zei și au creat o mitologie bogată.

Panteonul grecilor nu a apărut într-o singură zi, ci într-un timp îndelungat. Zeii formau o mare familie, întemeiată de Zeus și Hera, cu mulți copii și cu probleme cotidiene. Prezența lor marchează viața oamenilor, în cinstea lor sunt ridicate temple, construcții care adăposteau statuia zeului.

Un templu era construit după un plan simplu, avea fronton, friză și coloane. Cele mai cunoscute temple sunt Partenonul și Erehteionul, construite pe Acropola Atenei, dar și Templul Artemidei din Efes, una dintre cele șapte minuni ale lumii antice.

În Grecia antică, sculptura și pictura ocupau un loc deosebit. Pereții caselor, statuile, vasele erau pictate într-o gamă variată de culori. Printre pictorii cunoscuți se numără Polignot (secolul al V-lea î.H.), care a reușit să redea impresia de mișcare, de spațiu, de transparență a veșmintelor. Când nu decorau pereții caselor sau ai templelor, artiștii pictau vase de ceramică cu scene din mitologie sau din viața cotidiană: obiceiuri, îmbrăcăminte, mobilă, arme și alte obiecte. Datorită lor istoricii pot reconstitui viața de zi cu zi a grecilor antici.

În literatura greacă s-a remarcat, alături de Homer, Hesiod, cu poemul *Munci și zile*, în care descrie viața țăranilor și frumusețea muncii de la țară. Renumită era și poeta Sapho.

Grecii au pus și bazele științelor: matematică, astronomie, fizică, biologie, istorie, geografie, dar și filosofie. Atena a fost cel mai important centru al discuțiilor filosofice. Filosofii se întâlneau în agora. Printre aceștia s-au remarcat Pitagora, Platon, Aristotel. Alți învățați ai lumii antice sunt Euclid și Thales din Milet (matematică), Ptolemeu (astronomie), Arhimede (fizică), Herodot și Tucicide (istorie), Strabon (geografie), Hipocrate (medicină).

Templul Artemidei din Efes

Sec. VI î.H.

Statuia lui Zeus din Olimpia

Sec. V î.H.

Mausoleul din Halicarnas

Sec. IV î.H.

Colosul din Rhodos

Sec. III î.H.

Deținători ai unui adevărat tezaur cultural, grecii erau preocupați de transmiterea învățaturii lor tinerilor. Dacă la Sparta accentul se punea pe exercițiile fizice și militare, pentru a-și căli trupul, la Atena se aflau cele mai bune școli: Academia lui Platon și Liceul lui Aristotel. Fetele erau educate de către mame, acasă, unde învățau să scrie, să citească, să numere, să cânte, să danseze și să întrețină gospodăria.



Amforă cu Tezeu și Minotaurul

REȚINEȚI

- Moștenirea culturală pe care ne-au transmis-o grecii are o mare importanță. Preocupați de artă, știință și educație, ei au dat lumii domenii ale cunoașterii umane, metode și tehnici artistice folosite până în prezent.
- Arta greacă este legată de mitologie, dar și de viața de zi cu zi a oamenilor. Secolul al V-lea î.H., „secolul de aur al lui Pericle”, ridică la un nivel foarte înalt toate artele. Grecii au lăsat omenirii cinci din cele șapte minuni ale lumii antice și au creat gustul pentru frumos și rafinament.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

Priviți imaginea. Cu ajutorul profesorului, stabiliți care sunt frontonul, friza și coloanele acestui templu grec.



Templul lui Hefaiistos, Atena

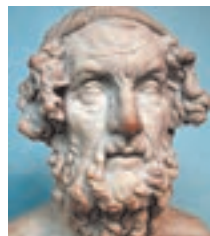


CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Statul atenian suporta cheltuielile școlare numai pentru copiii orfani de război. Părinții își trimiteau copiii la școala particulară... (care) le predă... noțiuni de scris și citit, de aritmetică și de muzică... Elevii scriau pe tăblițe cerate texte literare și elemente de aritmetică, limitate la cele patru operații (tabla înmulțirii exista din timpul lui Pitagora)... după vârsta de 14 ani educația fizică lua aproape complet locul educației intelectuale... Locul principal în programa școlară îl dețineau poezii Hesiod și în primul rând Homer, pentru că aceștia puteau influența asupra formării morale și politice a viitorului cetățean.”

Ovidiu Drimba,
Istoria culturii și civilizației

1. Dacă ați fi trăit în Grecia secolului a V-lea î.H., unde ați fi dorit să urmați școala, la Sparta sau la Atena? Justificați-vă răspunsul.
2. Ce studiau elevii de la Atena?
3. Numiți diferențele dintre educația băieților și cea a fetelor.
4. Folosind mijloacele multimedia pe care le aveți la dispoziție, realizați o expoziție cu imagini ale sculpturilor din Grecia antică.



Homer
(sec. VIII î.H.)

A scris poemele Iliada și Odiseea, în care ne povestește despre asediul Troiei și aventurile eroului Odiseu (Ulise).



Aristotel
(384-322 î.H.)

Unul dintre cei mai mari gânditori ai lumii. A studiat la Academia lui Platon și a fost profesorul lui Alexandru Macedon.

ACROPOLA ATENIANĂ

■ Templele de pe Acropolă, stânca sacră a Ateinei, au fost distruse în timpul războaielor medice, dar au fost reconstruite în epoca lui Pericle (secolul al V-lea î.H.). Renumitele monumente de pe Acropolă, Partenonul și Erehteionul, au fost înălțate sub îndrumarea lui Fidias, ajutat de cei mai buni arhitecți și sculptori ai timpului. Ansamblul de monumente și construcții, de o mare frumusețe, poate fi văzut de la distanță.

Pe Acropolă aveau loc ceremoniile dedicate zeiței protectoare a orașului, Atena. Serbările se numeau Panatenee și se desfășurau din patru în patru ani, când aveau loc întreceri sportive, dar și de muzică și poezie. Câștigătorii primeau drept premiu amfore frumos decorate și pline cu untdelemn.

Zeiței Atena îi erau aduse ofrande (daruri) și toți participanții petreceau cu dansuri, muzică, întreceri cu torțe.



Amforă oferită ca premiu

Templele construite pe Acropolă erau cunoscute încă din Antichitate pentru frumusețea și grandoarea lor. Partenonul avea în interior o imensă statuie a zeiței Atena, lucrată de Fidias din fildeș și aur. Tot în templu se păstra tezaurul cetății.

Erehteionul a fost ridicat pe locul unde fulgerul lui Zeus îl lovise pe Erehteu, unul dintre regii legendari ai Ateinei. Este un templu elegant, cu trei porticuri, unul având în loc de coloane cariatide, înalte de 2,60 m, care redau figurile unor tinere. Aici creștea și măslinul pe care zeița Atena îl dăruise cetățenilor a căror protectoare era. Poseidon, supărat pe atenieni, în timpul înfruntării lui cu Atena, a creat aici un izvor cu apă sărată.

1. Citiți și povestiți colegilor legenda zeiței Atena.
2. Căutați informații și despre acropolele altor polisuri.



Propileele, intrarea monumentală pe Acropolă

STUDIU DE CAZ



Partenonul



Erehteionul

Realizați o prezentare multimedia despre Acropola ateniană după următorul plan:

1. Definiți termenul de acropolă.
2. Precizați principalele construcții de pe Acropola ateniană.
3. Menționați cele mai cunoscute personalități care au contribuit la înfrumusețarea Atenei și realizați scurte biografii ale acestora.
4. Descrieți două dintre templele construite pe Acropolă.
5. Realizați un pliant cu aceste temple (opțional, puteți realiza o machetă a acestor construcții).
6. Imaginați-vă că sunteți un reporter care relatează despre ceremoniile de pe Acropolă. Ce le transmiteți colegilor?



Templul Atenei Nike



Pericle

(c. 495 – 429 î.H.)

A fost un strălucit om de stat atenian. În vremea lui au trăit istoricul Herodot, poetul Sofocle și sculptorul Fidias. El este cel care a inițiat construcțiile de pe Acropolă.



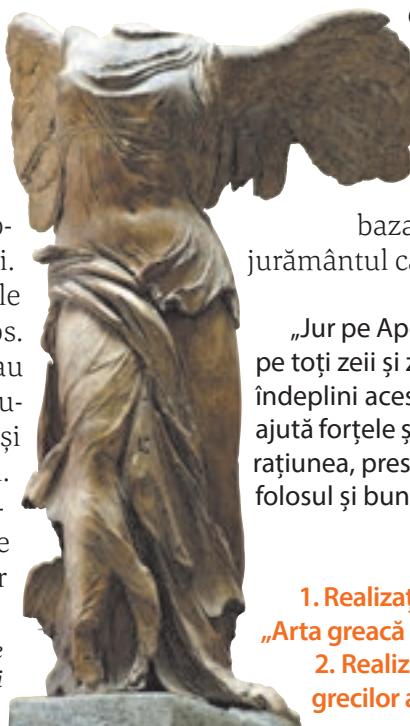
Fragment din friza de pe frontonul Partenonului, realizată de Fidias (c. 490-c. 430)

MOȘTENIREA LUMII GRECEȘTI

■ Istoria civilizației europene începe în Grecia clasică, în secolele V-IV î.H. Este perioada în care la Atena au înflorit artele plastice: sculptura, pictura, arhitectura. Grecia a avut mulți sculptori, dar renumit a fost Fidias. Statuile lui din marmură sau bronz transmiteau frumusețe, demnitate, măreție. El a realizat statuia lui Zeus din Olimpia, una dintre cele șapte minuni ale lumii antice. Din nefericire, această capodoperă a fost distrusă încă în Antichitate. Alți sculptori celebri au fost Miron, creatorul *Discobolului* (aruncătorul de disc), Policlet sau Praxitele. Multe copii ale acestor statui au fost realizate de romani și în acest fel au ajuns până la noi.

Teatrul grec s-a născut din dansurile și cântecele dedicate zeului Dionysos. Actorii – numai bărbați – se costumau și purtau măști. Cei mai cunoscuți autori de tragedii au fost Eschil, Sofocle și Euripide, iar Aristofan a scris comedii. Unele piese ale acestora se joacă în teatrele din România de azi. Spectacolele aveau loc în amfiteatre, în aer liber, iar publicul era așezat pe bănci de piatră.

Una dintre cele mai cunoscute sculpturi ale Antichității este Victoria din Samotrace.



Preocupările învățaților greci au stat la baza dezvoltării științelor. Un filosof studia și matematica, astronomia, biologia, istoria etc. Primii istorici ai Antichității au fost greci. „Părintele istoriei”, Herodot, ne-a transmis date din istoria grecilor, dar și a altor popoare din Antichitate, inclusiv geții. *Războiul peloponezic*, cartea scrisă de Tucidide,

este un adevărat documentar istoric. Arhimede a contribuit la fondarea matematicii și astronomiei. Pitagora credea că numerele stau la baza tuturor fenomenelor naturii. Medicul Hipocrate și-a bazat teoriile pe observare și a inspirat jurământul care-i poartă numele.

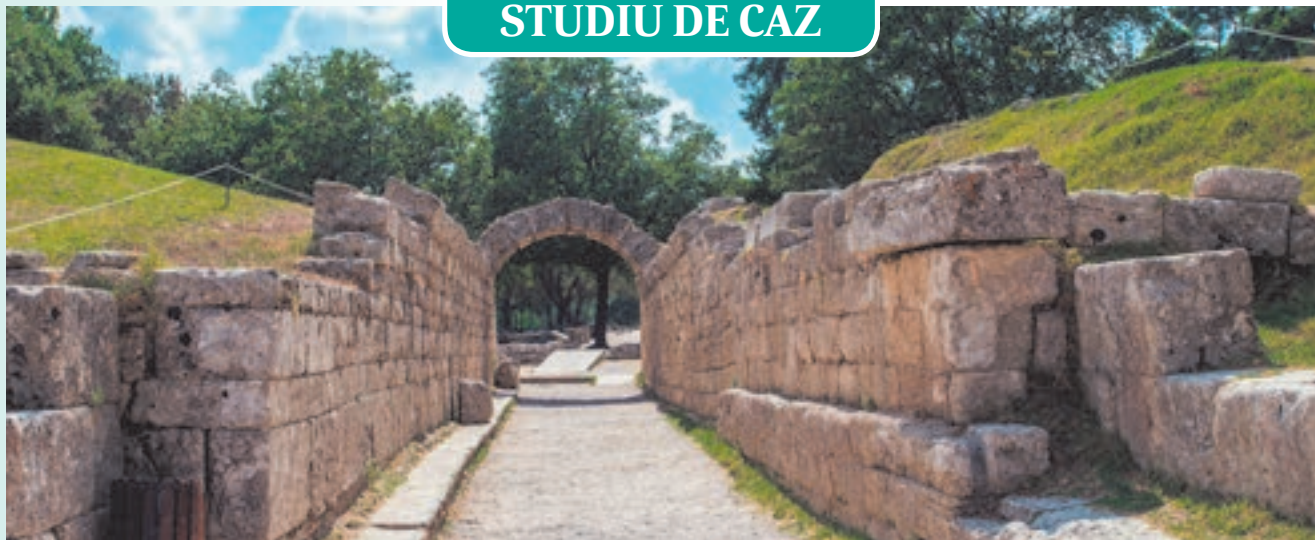
„Jur pe Apollo medicul, pe Esculap, pe Higea și... pe toți zeii și zeițele, pe care îi iau ca martori, că voi îndeplini acest jurământ și poruncile lui, pe cât mă ajută forțele și rațiunea... Atât cât mă ajută forțele și rațiunea, prescripțiile mele să fie făcute numai spre folosul și buna stare a bolnavilor...”

Jurământul lui Hipocrate

1. Realizați în echipă un colaj de imagini cu titlul „Arta greacă și elenistică”.
2. Realizați un tabel cu realizările culturale ale grecilor antici.



Amfiteatrul din Epidaur (sec. IV î.H.).



Olimpia – intrarea în stadion

JOCURILE OLIMPICE ÎN ANTICHITATE

■ La fiecare patru ani, la Olimpia se țineau cele mai importante dintre cele patru jocuri panelenice – întreceri la care participau sportivi din întreaga Grecie. Primele Jocuri Olimpice s-au desfășurat în anul 776 î.H. și atât timp cât durau înceta orice conflict între polisuri. Jocurile Olimpice combinau ritualurile religioase cu sportul și erau organizate în cinstea lui Zeus.

Jocurile se desfășurau timp de cinci zile și începeau cu o procesiune solemnă și jertfe, cu defilarea concurenților și jurământul olimpic. Intervalul dintre două jocuri olimpice se numea olimpiadă, după care grecii își datau evenimentele. În aceste zile, peleurinii veniți de pe tot cuprinsul Greciei vizitau sanctuarele, aducând zeilor ofrande și sacrificii; îi ascultau pe rapsozi, pe poeții și filosoffii care își prezentau operele. Zona se umplea și de acrobați, dresori, comedianți și, bineînțeles, negustori.

Atleții trebuiau să fie cetățeni; femeile nu aveau voie să participe sau să asiste la întreceri, în schimb, copiii aveau jocurile lor.

Sportivii susțineau cinci probe: alergări, lupte corp la corp, pugilat, aruncarea discului și a suliței, săritura în lungime, dar și curse de cai și care.

Învingătorii în probele sportive primeau ca premiu cununi din frunze de măslin sau de laur și erau cântați de poeți și artiști.

Jocurile Olimpice au fost interzise în 393 d.H. din porunca împăratului Teodosiu. În secolul al XIX-lea aceste întreceri sportive s-au reluat și se desfășoară la nivel internațional.

Celelalte trei jocuri panelenice aveau loc la Delfi, la Corint și Nemeea. La Delfi era onorat zeul Apollo, iar la Corint și Nemeea zeul Poseidon.

„Cel mai important lucru la Jocurile Olimpice nu este să câștigi, ci să participi, așa cum în viață nu contează triumful, ci lupta. Esențial nu e să cucerești, ci să lupți bine.”

Pierre de Coubertin (1863-1937), istoric și pedagog francez, considerat părintele Jocurilor Olimpice moderne

1. Explicați sensul afirmațiilor lui Pierre de Coubertin.

2. Enumerați principalele probe sportive din timpul Jocurilor Olimpice.

Discobolul



EVALUARE CAPITOLUL IV

1. Copiați textul și completați spațiile libere cu termenii istorici corespunzători:

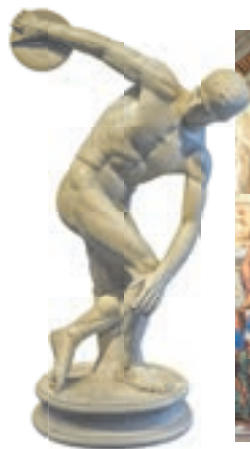
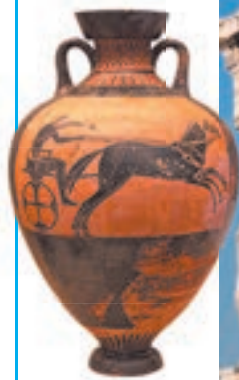
Vechea Grecia se numea
 Orașele-state de pe cuprinsul țării purtau numele de În centrul lor se afla o, unde era amplasat și un La Atena era Zeul suprem se numea

(*democrație, templu, Elada, agora, polisuri, Zeus*)

2. Identificați pe hartă trei-patru orașe din vechea Grecia.



3. Recunoașteți imaginea și spuneți ce reprezintă.

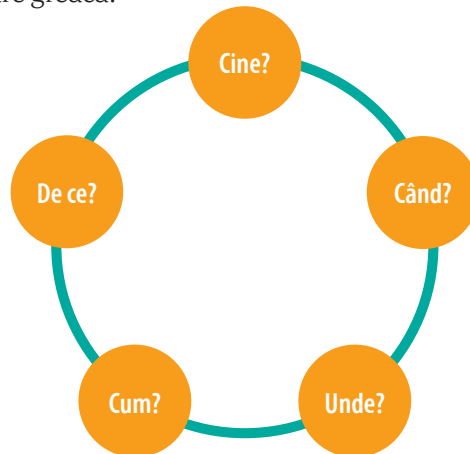


4. Ești invitat de prietenul tău, grecul Temistocle, la un spectacol de teatru. Descrie ceea ce vezi.



Odeonul lui Herod Atticus de pe Acropole

5. Răspundeți la întrebările legate de marea colonizare greacă:



6. „Atelierul de ceramică”. Imaginați-vă că lucrați într-un atelier de ceramică și realizați din lut propriul vas pe care îl decorați cu motive grecești (poate fi o activitate, în săptămâna altfel).